

in corpore celesti ad talem motum, sicut est in elementis; unde non sequitur, si cœlum quiescit, quod ejus quies sit violenta.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod si motus cœli non esset propter aliquid aliud, tunc oporteret attendere proportionem ejus ad quietem sequentem, si non sempiternus poneretur; sed quia est ordinatus ad alium finem, ejus proportio attenditur in ordine ad finem, et non in ordine ad quietem sequentem; ut intelligamus quod Deus ex nihilo universas creaturas in esse producens, primam universi perfectionem, quæ consistit in partibus essentialibus universi, et diversis speciebus, per seipsum instituit. Ad ultimam vero perfectionem, quæ erit ex consummatione ordinis beatorum, ordinavit diversos motus et operationes creaturarum; quosdam quidem naturales, sicut motum cœli et operationes elementorum, per quas materia præparatur ad susceptionem animæ rationalis; quosdam vero voluntarios, sicut Angelorum ministeria, qui mittuntur propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Unde hæc consummatione habita, et immutabiliter permanente, quæ ad eam ordinabuntur, in perpetuum cessabunt.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod objectio illa procedit de actu secundo, qui est operatio manens in operante, quæ est finis operantis, et per consequens excellentior quam forma operantis. Actus autem secundus, qui est actio tendens in aliquid factum, non est finis agentis, nec nobilior quam ejus forma; nisi ipsa facta sint nobiliora facientibus, sicut artificata sunt nobiliora artificialibus instrumentis, ut eorum fines.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod licet in circulari magnitudine non sit principium vel finis in actu; potest tamen designari principium vel finis in ea per inclinationem vel terminationem motus alicujus.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod in mundi principio natura instituebatur: et ideo in his quæ ad principium spectant, non oportet naturæ proprietatem prætermittere; in mundi autem fine naturæ operatio consequitur finem a Deo sibi institutum: unde oportet ibi recurrere ad voluntatem Dei, quæ talem finem instituit.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod licet cœlo quiescente semper sit futurus sol ex una parte terræ, non tamen ex alia parte terræ erunt omnino tenebræ et obscuritas, propter claritatem quæ a Deo elementis tradetur. Unde habetur Apoc., *xxi*, *23*, *quod civitas non eget sole neque luna: nam claritas Dei illuminabit eam*. Si tamen sit amplior claritas ex illa parte terræ quæ fuit inhabitata a sanctis, nullum inconveniens sequitur.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod quamvis cœlum æqualiter se habeat ad quemlibet situm sibi possibilem; non tamen motus est propter acquisitionem situs, sed propter aliquid aliud:

unde in quocumque situ remaneat, impleto eo ad quod erat, nihil differt.

AD DECIMUMNONUM dicendum, quod motus etsi sit actus mobilis, est tamen actus imperfectus. Unde per hoc quod motus auferatur, non potest concludi quod simpliciter perfectio auferatur, et præcipue si per motum mobili nihil acquiratur. Quod autem Philosophus dicit, quod acquirit perfectam bonitatem per motum, loquitur secundum primam dictarum opinionum de fine motus cœli, qui competit ad sempiternitatem motus.

AD VICESIMUM dicendum, quod perfectio spiritualis naturæ est ut possit esse cause aliorum sine suo motu; quod cœlum unquam acquirere. Nec tamen propter hoc deteriorabitur, cum finis suus non sit in causando alia, ut dictum est.

AD VICESIMUMPRIMUM dicendum, quod motus cœli non quiescit propter aliquod contrarium, sed propter voluntatem moventis tantum.

ARTICULUS VI. — *Utrum possit sciri ab homine quando motus cœli finiatur.*

Sexto quaeritur, utrum possit sciri ab homine, quando motus cœli finiatur. Et videtur quod sic. Quia, secundum Augustinum in fine de Civit. Dei, sexta ætas currit ab adventu Christi usque ad finem mundi. Sed scitur quantum precedentes ætates duraverunt. Ergo sciri potest quantum ista ætas durare debet per comparisonem ad alias; et ita potest sciri quando motus cœli finiatur.

2. Præterea, finis uniuscujusque rei respondet suo principio. Sed principium mundi scitum est per revelationem, ex qua Moyses dixit (Gen. 1): *In principio creavit Deus cœlum et terram*. Ergo et finis mundi sciri potest per revelationem in Scripturis traditam.

3. Præterea, causa incertitudinis mundi ponitur esse; ut homo semper sit in sollicitudine de suo statu. Sed ad hanc sollicitudinem habendam sufficit mortis incertitudo. Ergo non fuit necessarium, incertum esse defectum mundi; nisi forte propter illos quorum temporibus finis mundi erit.

4. Præterea, dicitur aliquibus propria mors esse revelata, sicut patet de beato Martino. Dicit autem Augustinus in epistola ad Orosium, quod talis unusquisque in judicio comparebit, qualis fuit in morte; et sic eadem ratio est occultandi mortem et occultandi diem judicii. Ergo et dies judicii, qui ad omnes pertinet, debuit in Scriptura sacra quæ omnes instruit, revelatus fuisse.

5. Præterea, signum ordinatur ad aliquid cognoscendum. In Evangelis autem ponuntur aliqua signa adventus Domini, qui erit in fine mundi, ut patet Matth., *xxiv*, et Luc., *xxi*; et similiter ab Apostolis, ut patet I ad Tim., *iv*, et II ad Tim., *iii*, et

II ad Thess., II. Ergo videtur quod possit sciri tempus adventus Domini, et finis mundi.

6. Præterea, nullus hic reprehenditur vel punitur pro eo quod non est in sua potestate. Sed aliqui reprehendantur in Scriptura et puniuntur pro eo quod tempora non cognoscunt; unde Dominus, Matth., XVI, 4, ad Phariseos: *Faciem cæli dijudicare nostis, signum autem istud non potestis scire?* Et Lucæ, XIX, 44: *Non relinquere in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tue;* et Hierem., VIII, 7: *Milvus in cælo cognovit tempus suum; hirtur et hirundo et ciconia custodierunt tempus adventus sui; populus autem meus non cognovit iudicium Domini.* Ergo possibile est sciri diem iudicii, vel tempus finis mundi.

7. Præterea, in secundo adventu Christus magis manifeste venit quam in primo: tunc enim videbit eum omnis populus, et qui eum pupugerunt, ut habetur Apoc., I. Sed primus adventus prænuntiatus fuit in Scriptura futurus etiam quantum ad determinatum tempus, ut patet Dan., IX. Ergo videtur quod secundus adventus debuerit in Scripturis prænuntiari quantum ad certum tempus.

8. Præterea, homo dicitur minor mundus, quia in se majoris mundi similitudinem gerit. Sed finis vitæ humanæ potest præsciri determinate. Ergo et finis mundi potest præsciri.

9. Præterea, magnum et parvum, diuturnum et breve, relative dicuntur de uno per comparisonem ad aliud. Sed tempus illud quod est ab adventu Christi usque ad finem mundi, dicitur esse breve, ut patet I Corinth., VII, 29: *Tempus breve est;* et ejusdem, X, 2: *Nos sumus in quos fines sæculorum decernerunt;* et I Joan., II, 18: *Novissima hora est.* Ergo hoc dicitur per comparisonem ad tempus præcedens. Ergo saltem hoc videtur sciri posse, quod multo brevius est tempus ab adventu Christi usque ad finem mundi quam a principio mundi usque ad Christum.

10. Præterea, Augustinus dicit in lib. de Civit. Dei (lib. XX, cap. XVI, circa medium), quod ignis ille qui exuret faciem terræ in fine mundi, erit ex conflagratione omnium ignium mundanorum. Sed potest sciri a considerantibus motum cæli, usque ad quantum tempus ipsa corpora cælestia, quæ sunt nata generare calorem in istis inferioribus, erunt in situ efficacissimo ad hoc implendum: ut sic per concursum actionis cælestium corporum et inferiorum ignium, universalis illa conflagratio fiat. Ergo potest sciri quando erit finis mundi.

Sed contra est quod dicitur Matth., XXIV, 36: *De die illa et hora nemo scit, neque Angeli colorum.*

Præterea, si aliquid deberet aliquibus hominibus revelari, præcipue revelatum fuisset quærentibus Apostolis, qui doctores totius mundi instituebantur. Eis autem de finali adventu Domini

quærentibus responsum est, Act., I, 7: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater possit in sua potestate.* Ergo multo minus est aliis revelatum.

Præterea, credere veritati et revelationi acceptæ in Scriptura non prohibemur. Sed Apostolus, II ad Thess., II, prohibet credere quocumque modo annuntiantibus, quasi instet Dominus. Ergo illi qui nituntur tempus diei Domini denuntiare, sunt tamquam seductores cavendi. Nam et ibidem subditur: *Nemo vos seducat ullo modo.*

Præterea, Augustinus dicit in epistola ad Hesygium (ep. LXXX, inter princ. et med.): *Quæro utrum sic saltem possit definiri tempus adventus, ut eum adventurum esse dicamus intra istos, verbi gratia, vel centum annos, vel quoslibet seu majoris numeri, seu minoris annorum.* Hoc autem omnino ignorantes sumus. Ergo non potest sciri quocumque numero annorum dato, vel decem millium, vel viginti millium, vel duorum, vel trium, utrum infra illud tempus finis mundi futurus sit.

Respondeo dicendum, quod tempus determinatum finis mundi omnino nescitur, nisi a solo Deo et ab homine Christo. Cujus ratio est, quia duplex est modus quo possumus præscire futura; scilicet per cognitionem naturalem, et per revelationem. Naturali quidem cognitione aliqua futura prænoscamus per causas quas presentes videmus, ex quibus futuros expectamus effectus: vel per certitudinem scientiæ, si sint causæ quas de necessitate sequitur effectus; vel per conjecturam, si sint causæ ad quas sequitur effectus ut in pluribus, sicut astrologus præscit eclipsem futuram, et medicus mortem futuram. Hoc autem modo non potest præcognosci tempus determinate finis mundi; quia causa motus cæli et cessationis ejus non est alia quam divina voluntas, ut prius ostensum est; quam quidem causam naturaliter cognoscere non possumus. Alia vero quorum causa est motus cæli, vel quæcumque alia causa sensibilis, possunt naturali cognitione præcognosci, sicut particularis destructio alicujus partis terræ, quæ prius fuit habitabilis, et postea fit inhabitabilis. Per revelationem vero licet sciri possit, si Deus vellet revelare; non tamen congruum esset quod revelaretur nisi homini Christo. Et hoc propter tres rationes. Primo quidem, quia finis mundi non erit nisi completo numero electorum; cujus completio est quasi quedam exæcuto totius divinæ prædestinationis; unde non competit revelationem fieri de fine mundi nisi ei cui fit revelatio de tota prædestinatione divina, scilicet homini Christo, per quem tota divina prædestinatio humani generis quodammodo adimpletur. Unde dicitur Joan., V, 20: *Pater diligit Filium, et omnia demonstrat ei quæ ipse facit.* Secundo, quia per hoc quod ignoratur quamdiu iste status mundi durare debeat, utrum ad modicum vel ad magnum tempus, habentur res hujus mundi quasi statim transituræ; unde dicitur I Cor., VII, 31: *Qui utuntur hoc*

mundo, sint tanquam non utantur; preterit enim figura hujus mundi. Tertio, ut homines semper sint parati ad Dei iudicium expectandum, dum omnino determinatum tempus nescitur; unde dicitur Math., XXIV, 42: *Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.* Et ideo ut dicit Augustinus (in epistola LXXX, ad Hesyrium), ille qui dicit se ignorare quando Dominus sit venturus, utrum ad breve tempus vel ad magnum, evangelicæ sententiæ concordat. Inter duos autem qui scire se dicunt, periculosius errat qui dicit in proximo Christum venturum, vel finem mundi instare; quia hæc potest esse occasio, ut omnino desperaretur esse futurum, si tunc non erit quando futurum esse prædicatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut dicit Augustinus (in lib. LXXXIII Quæstionum, quæst. LVII), ultima ætas mundi comparatur ultimæ ætati hominis, quæ determinato numero annorum non definitur, sicut aliæ ætates definiuntur; sed quandoque tantum durat quantum omnes aliæ, vel etiam amplius; unde et ista ætas ultima mundi non potest determinato annorum vel generationum numero definiri.

AD SECUNDUM dicendum, quod revelatio principii mundi utilis erat ad manifestandum Deum esse omnium causam; sed scire tempus determinatum finis mundi, ad nihil esset utile, sed magis nocivum; et ideo non est simile.

AD TERTIUM dicendum, quod homo naturaliter non solum de se ipso sollicitatur, sed etiam de statu communitatis cuius est pars, sicut vel domus vel civitatis, aut etiam totius orbis; et ideo utrumque fuit necessarium ad hominis cautelam occultari, et finem propriæ vitæ, et finem totius mundi.

AD QUARTUM dicendum, quod revelatio finis vitæ propriæ, est quædam particularis revelatio; revelatio vero finis totius mundi dependet ex revelatione totius divinæ prædestinationis; et ideo non est simile.

AD QUINTUM dicendum, quod illa signa posita sunt ad manifestandum quod quandoque mundus finietur; non autem ad manifestandum determinatum tempus quando finietur; ponuntur enim inter illa, signa aliqua quæ quasi a mundi exordio fuerunt, sicut quod surget gens contra gentem, et quod terræ motus erit per loca; sed instante mundi fine hæc abundantius evenient. Quæ autem sit ista mensura horum signorum quæ circa finem mundi erit, manifestum nobis esse non potest.

AD SEXTUM dicendum, quod illa reprehensio Domini pertinet ad eos qui determinatum tempus primi adventus non cognoverunt; non autem ad eos qui ignorant tempus determinatum secundi adventus.

AD SEPTIMUM dicendum, quod primus adventus Christi nobis viam ad merendum parabat per fidem et alias virtutes; et ideo ex parte nostra requirebatur primi adventus notitia, ut creden-

do in eum qui venerat, per ejus gratiam mereri possemus. In secundo autem adventu præmia redduntur pro meritis; et sic ex parte nostra non requiritur quid agamus aut quid cognoscamus, sed quid recipiamus; unde non oportet præcognoscere determinate tempus illius adventus. Dicitur autem ille adventus manifestus: non quia manifeste præcognoscatur, sed quia manifestus erit cum fuerit præsens.

AD OCTAVUM dicendum, quod corporalis hominis vita ex aliquibus prioribus et corporalibus causis dependet, ex quibus circa finem ejus aliquid prognosticari potest; non autem ita est de toto mundo; et ideo quantum ad hoc non est simile, licet in aliquibus homo, qui dicitur minor mundus, similitudinem majoris mundi obtineat.

AD NONUM dicendum, quod verba illa quæ videntur in Scripturis ad breviter tempore pertinere, vel etiam ad finis propinquitatem, non tam sunt ad quantitatem temporis referenda quam ad status mundi dispositionem. Non enim legi evangelicæ alius status succedit, quæ ad perfectum adduxit; sicut ipsa successit legi veteri, et lex vetus legi nature.

AD DECIMUM dicendum, quod illa conflagratio ignium mundanorum non creditur esse futura ex aliqua naturali causa, ut sic per considerationem celestis motus, ejus tempus possit præsciri; sed proveniet ex imperio divinæ voluntatis.

ARTICULUS VII. — *Utrum cessante motu cæli, elementa remaneant.*

Septimo quæritur, utrum cessante motu cæli, elementa remaneant. Et videtur quod non. Dicitur enim II Petri, III, quod in fine mundi elementa calore solvantur. Quod autem dissolvitur, non manet. Ergo elementa non manebunt.

2. Sed dicebat, quod manebunt secundum substantiam; sed non manebunt secundum qualitates activas et passivas. — Sed contra, manente causa manet effectus. Sed principia essentialia sunt causa propriorum accidentium. Cum ergo qualitates activæ et passivæ sint propria elementorum accidentia, videtur quod principia essentialia manentibus, sine quibus substantia esse non potest, etiam qualitates activæ maneat.

3. Præterea, accidens inseparabile nunquam actu a subiecto separatur. Sed calidum est accidens inseparabile ignis. Ergo non potest ignis remanere quin in eo calor remaneat; et eadem ratione de aliis elementis.

4. Sed dicebat, quod divina virtute hoc fiet, quod elementa sine qualitatibus activis et passivis remaneant; licet hoc per naturam esse non possit. — Sed contra, sicut in mundi principio fuit naturæ institutio, ita in mundi fine erit naturæ consummatio. Sed in principio mundi, ut Augustinus dicit (II super Genesim ad litteram), non sufficit dicere quid Deus possit facere,

sed quid habeat rerum natura. Ergo et hoc etiam in fine mundi attendendum est.

5. Præterea, qualitates activæ et passivæ sunt in omnibus elementis. Dicit autem Glossa (ordinaria) Bedæ super auctoritate Petri superius inducta, quod ignis ille qui erit in fine mundi, duo elementa ex toto assumet (1), duo autem alia in meliorem speciem commutabit. Non ergo potest intelligi elementorum solutio quantum ad qualitates activas et passivas, quia sic non tantum duo dicebantur assumenda.

6. Sed dicebat, quod in duobus elementis scilicet igne et aqua, præcipue vigent qualitates activæ, scilicet calidum et frigidum; et ideo hæc duo præ aliis assumenda dicuntur. — Sed contra, in fine mundi elementa meliorabuntur. Sed, secundum Augustinum (XII super Genes. ad litteram, cap. xvi, circa med.), agens honorabilius est patiente. Ergo magis deberent remanere elementa in quibus vigent qualitates activæ quam in quibus vigent qualitates passivæ.

7. Præterea, Augustinus dicit (lib. III super Genes., cap. x), quod ad patiendum humor et humus, ad faciendum aer et ignis aptitudinem præbent. Ergo si propter virtutem activam aliqua elementa assumenda dicuntur, videtur quod hoc non debeat intelligi de igne et aqua; sed magis de igne et aere.

8. Præterea, sicut naturales qualitates elementorum sunt calidum et frigidum, humidum et siccum; ita grave et leve. Si ergo qualitates illæ non remanent in elementis, nec gravitas et levitas remanebit in eis. Per naturam autem gravitatis et levitatis, elementa loca sua naturalia sortiuntur. Si ergo qualitates elementorum non remanent post finem mundi, non remanebit in eis situs distinctus, ut terra sit deorsum, et ignis sursum.

9. Præterea, elementa facta sunt propter hominem, in beatitudinem tendentem. Sed habito fine, cessant ea quæ ad finem sunt. Ergo homine totaliter jam in beatitudine collocato (quod erit in fine mundi), elementa cessabunt.

10. Præterea, materia est propter formam, quam per generationem acquirit. Elementa autem comparantur ad omnia alia corpora mixta sicut materia. Ergo cum generatio mixtorum post finem mundi cesset, videtur quod elementa non maneant.

11. Præterea, Luc., xxi, super illud: *Cælum et terra transibunt*, dicit Glossa (interlinearis): *deposita priori forma*. Cum ergo esse sit a forma, videtur quod elementa in fine mundi esse desinant.

12. Præterea, secundum Philosophum (in X Metaph., com. xxvi) corruptibile et incorruptibile non sunt unius generis; et eadem ratione mutabile et immutabile. Si ergo aliquid de mutabilitate in immutabilitatem mutetur, videtur quod in genere suæ

(1) Forte, absumet; et sic infra.

naturæ non remaneat. Elementa autem mutabuntur de mutabilitate in immutabilitatem, ut patet per Glossam (interlinearem) quæ super illud Matth., v: *Donec transeat cælum, et terra etc.*, dicit: *Donec transeat a mutabilitate ad immutabilitatem*. Ergo ista natura elementorum remanebit.

13. Præterea, hæc dispositio quam modò habent elementa, est naturalis. Si ergo ista remota aliam accipient, illa erit eis innaturalis. Sed quod est innaturale et violentum, non potest esse perpetuum, ut patet per Philosophum in lib. Cœli et mundi (lib. II. com. xv, et lib III com. xviii). Ergo illa dispositio non posset in perpetuum remanere in elementis; sed iterum ad hanc dispositionem revertentur: quod videtur esse inconveniens. Ergo ipsa elementa secundum substantiam cessabunt, non autem eorum dispositio, substantia manente.

14. Præterea, illud solum potest esse incorruptibile et ingenerabile quod totam materiam suam sub forma habet ad quam est in potentia; sicut patet de corporibus cœlestibus. Hoc autem elementis non competit: quia materia quæ est sub forma unius elementi, est in potentia ad formam alterius. Ergo elementa non possunt esse incorruptibilia, et ita non possunt in perpetuum manere.

15. Præterea, illud quod non habet virtutem ut sit semper, non potest in perpetuum manere. Sed elementa, cum sint corruptibilia, non habent virtutem ut sint semper. Ergo non possunt in perpetuum manere, motu cœli cessante.

16. Sed dicebat, quod elementa sunt incorruptibilia secundum totum, licet sint corruptibilia secundum partem. — Sed contra, hoc competit elementis per motum cœli, in quantum una pars elementi corrumpitur, et alia generatur; sic enim ipsius elementi totalitas conservatur. Motu ergo cœli cessante, non poterit assignari causa incorruptionis in toto elemento.

17. Præterea, Philosophus dicit (in VIII Phys., com. 1) quod motus cœli est ut vita quædam natura existentibus omnibus; et Rabbi Moyses dicit, quod motus cœli in universo est sicut motus cordis in animali, a quo dependet vita totius animalis. Cessante autem motu cordis, omnes partes animalis dissolvuntur. Ergo cessante motu cœli, omnes partes universi peribunt; et ita elementa non remanebunt.

18. Præterea, esse cuiuslibet est a sua forma. Sed motus cœli est causa formarum in istis inferioribus: quod patet ex hoc quod nihil in inferioribus agit ad speciem nisi ex virtute motus cœli, ut philosophi dicunt; ergo cessante motu cœli, elementa esse desinent formis eorum destructis.

19. Præterea, apud præsentiam solis elementa superiora vincunt semper inferiora, sicut accidit in estate propter calorificam fortificationem; sed apud solis absentiam e converso. Motu autem cœli cessante, sol semper ex una parte præsens erit, et ex

alia parte absens. Ergo ex una parte totaliter destruuntur elementa frigida, et ex alia elementa calida; et sic elementa non remanebunt motu cœli cessante.

Sed contra est quod ad Rom., viii, super illud: *Vanitati creatura etc.*, dicit Glossa Ambrosii (Ambrosiastri): *Omnia elementa, sua cum labore explent officia: unde quiescent nobis assumptis*. Quiescere autem (1) non est nisi existentis. Ergo elementa in fine mundi remanebunt.

Præterea, elementa facta sunt ad divinam bonitatem manifestandam. Sed tunc maxime oportebit divinam bonitatem manifestari, quando res ultimam consummationem accipient. Ergo in fine mundi elementa remanebunt.

Respondeo dicendum, quod apud omnes communiter dicitur, quod elementa quodammodo manebunt et quodammodo transibunt. Sed in modo manendi et transeundi est diversa opinio.

Quidam enim dixerunt, quod omnia elementa manebunt quantum ad materiam, sed quedam nobiliorem formam accipient, scilicet aqua et ignis, quæ accipient formam cœli; ut sic tria elementa possint dici cœlum, aer scilicet (qui ex sua natura habet ut cœlum quandoque in scripturis dicatur) et aqua et ignis, quæ formam cœli assumunt: ut sic intelligatur verificari quod dicitur Apoc., xxi, 1: *Vidi cœlum novum et terram novam*, sub cœli nomine tribus comprehensis, scilicet igne, aere et aqua. Sed ista positio est impossibilis. Elementa enim non sunt in potentia ad formam cœli, eo quod forma cœli contrarium non habeat, et sub forma cœli sit tota materia quæ est in potentia ad ipsam. Sic enim cœlum esset generabile et corruptibile; quod Philosophus ostendit esse falsum (in I Cœli et mundi). Ratio etiam, qua hoc asseritur, frivola est: quia in Scriptura, sicut Basilius in Hexameron dicit, per extrema, media intelliguntur, ut Genes., i, cum dicitur: *In principio creavit Deus cœlum et terram*. Nam per creationem cœli et terræ etiam elementa media intelliguntur. Quandoque etiam sub terræ nomine omnia inferiora comprehenduntur, ut patet in Psalm. cxlviij, 7: *Laudate Dominum de terra*; et postea subditur: *Ignis, grando, etc.* Unde nihil prohibet dicere, quod per innovationem cœli et terræ Scriptura innovationem etiam mediorum elementorum intellexit, vel quod sub nomine terræ omnia elementa comprehendat.

Et ideo alii dicunt, quod omnia elementa manebunt secundum substantiam non solum quantum ad materiam, sed etiam quantum ad formas substantiales. Sicut enim, secundum opinionem Avicennæ, remanent formæ substantiales elementorum in mixto, qualitatibus activis et passivis non remanentibus in suis excellentiis, sed ad medium reductis; ita possibile erit quod in ultimo statu mundi absque prædictis qualitatibus remaneant

(1) *Al.* enim.

elementa; cui videtur consonare quod Augustinus dicit (XX de Civit. Dei, cap. xvi, circa med.): *In illa conflagratione mundana, elementorum corruptibilibus qualitates, quæ corporibus nostris congruebant, ardendo penitus interibunt, atque ipsa substantia eas qualitates habebit quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione convenient*. Sed hoc non videtur rationabiliter dictum. Primo quidem, quia cum qualitates activæ et passivæ sint per se elementorum accidentia, oportet quod a principiis essentialibus causerentur; unde non potest esse quod principiis essentialibus manentibus in elementis prædictis, qualitates deficiant, nisi per violentiam; quod non potest esse durum. Et ideo nec opinio Avicennæ videtur esse probabilis, quod formæ elementorum actu maneant in mixto: sed solum virtute, ut Philosophus dicit; quia oportet quod diversorum elementorum formæ, in diversis partibus materiæ conservarentur; quod non esset nisi essent etiam situ distinctæ; et sic non esset vera commixtio, sed solum secundum sensum; et tamen in mixto impediuntur qualitates unius elementi per qualitates alterius; quod non potest dici in mundi consummatione, ubi omnino cessabit violentia. Secunda autem, quia cum qualitates activæ et passivæ sint de integritate naturæ elementorum, sequeretur quod elementa imperfecta remanerent; unde auctoritas Augustini inducta non loquitur de qualitatibus activis et passivis, sed de dispositionibus eorum quæ generantur et corrumpuntur et alterantur.

Et ideo videtur dicendum, quod elementa in sua substantia remanebunt, et etiam in suis qualitatibus naturalibus; sed mutæ generationes et corruptiones et alterationes cessabunt; per huiusmodi enim elementa ordinarunt ad completionem numeri electorum, sicut et cœlum per motum suum; sed substantiæ elementorum manebunt, sicut et substantia cœli. Cum enim universum in perpetuum remaneat, ut supra ostensum est, oportet quod ea quæ sunt de perfectione universi, primo et per se remaneant. Hoc autem competit elementis, cum sint essentielles partes universi ipsius, ut Philosophus probat (in II Cœli et mundi, com. xxxiv, 35 et sequent.). Si enim est corpus circulare, oportet esse centrum ipsius, quod est terra. Posita autem terra, quæ est simpliciter gravis, utpote in medio constituta, oportet ponere contrarium ejus, scilicet ignem, qui sit simpliciter levis; quia si unum contrariorum est in natura, et reliquum. Suppositis autem extremis, necesse est poni et media; unde oportet ponere aerem et aquam, quæ sunt ad ignem quidem levia, ad terram autem gravia (1), quorum unum est propinquius terræ. Unde ex ipso situ universi patet quod elementa sunt essentielles partes universi. Quod patet esse manifestum, ordine causarum et effectuum considerato. Nam sicut cœlum est universale activum

(1) Forte ad ignem quidem gravia, ad terram autem levia.

eorum quæ generantur, ita elementa sunt eorumdem universalis materia. Unde ad perfectionem universi requiritur quod elementa secundum suam substantiam maneant; et ad hoc etiam habent ex sui natura aptitudinem. Corruptio autem aliter accidit in corporibus mixtis et elementis; in corporibus enim mixtis inest corruptionis activum principium, propter hoc quod sunt ex contrariis composita; in elementis vero, quæ contrarium exterius habent, ipsa autem non sunt ex contrariis composita, non inest principium corruptionis activum, sed passivum tantum, in quantum habent materiam cui inest aptitudo ad aliam formam qua privantur. Et ab hoc principio generatio et corruptio in elementis sunt motus vel mutationes naturales; et non propter principium activum, ut dicit Commentator (in II Phys.). Sicut ergo quia corpus cœlestis principium sui motus activum habet extra, potest esse quod ejus motus cesset ipso manente, absque violentia, ut supra dictum est; ita potest esse ut corruptio elementorum cesset eorum substantiis manentibus, exteriori corruptivo cessante, quod oportet reducere in motum cœli sicut in primum generationis et corruptionis principium.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod illa elementorum solutio non est referenda ad destructionem substantiæ elementorum, sed ad elementorum purgationem, quæ erit per ignem, qui faciem Judicis præcedet. Post illam autem purgationem remanebunt elementa secundum substantiam et naturales qualitates, ut dictum est.

Unde SECUNDUM et TERTIUM concedimus.

AD QUARTUM dicendum, quod in mundi principio instituta est natura corporum secundum quod ordinatur ad generationem et corruptionem, per quam numerus electorum completur. In mundi autem consummatione remanebit substantia elementorum secundum quod est ad perfectionem universi. Unde non oportet omnia inesse elementis in illo finali statu quæ oportuit habere in mundi principio.

AD QUINTUM dicendum, quod Glossa Bedæ non est intelligenda quod hoc modo duo elementa secundum substantiam destruantur; sed secundum statum mutationis, quæ præcipue in duobus elementis apparet, scilicet in aere et aqua, de quibus quidam prædictam Glossam intelligunt; quamvis secundum alios intelligatur de igne et aqua, in quibus vigent qualitates activæ.

AD SEXTUM dicendum, quod actio magis dependet ab agente quam a patiente, ex hoc ipso quod agens est honorabilius patiente; unde destructio mutationis in elementis et mutæ actionis, convenientius exprimitur per subtractionem activorum quam per subtractionem passivorum.

AD SEPTIMUM dicendum, quod si consideretur actio et passio in elementis secundum principia substantialia, sic verum est quod Augustinus dicit loc. cit. quod ad patiendum humor et

humus aptitudinem præbent, ad agendum ignis et aer; quia ignis et aer habent plus de forma, quæ est actionis principium; de materia vero terra et aqua, quæ est principium patiendi. Si vero consideretur secundum qualitates activas et passivas, quæ sunt immediata principia actionis; sic ignis et aqua sunt magis activa, aer et terra magis passiva.

OCTAVUM concedimus.

AD NONUM dicendum, quod elementa, quantum ad sui mutationem, facta sunt propter hominem in beatitudinem tendentem; sed quantum ad suam substantiam, sunt facta et propter perfectionem universi et propter substantiam ipsius hominis, quæ ex elementis constituitur.

AD DECIMUM dicendum, quod in mundi consummatione non cessabunt omnia mixta, quia corpora humana remanebunt. Unde decens est, si partes eorum remanent in corpore hominis qui est minor mundus, quod ipsa tota remaneant in mundo majori.

AD UNDECIMUM dicendum, quod forma quam elementa dependent, est ipsa mutabilitas, non forma quæ sit principium essendi.

AD DUODECIMUM dicendum, quod mutabilis dispositio tolletur ab elementis, quia mutatio in eis non erit; non quod naturam mutabilem amittant.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod dispositio istorum elementorum secundum quam generantur et corrumpuntur et mutantur, est eis naturalis, motu cœli manente: non autem postquam motus cœli cessaverit.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod ratio illa probat quod in elementis est principium corruptionis materiale, non autem activum; unde non sequitur mutatio, motu cœli subtracto, qui est principium mutationis.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod elementum sicut non habet virtutem ut sit semper, propter hoc quod potest ab exteriori corrumpi, ita non habet virtutem ut quandoque deficiat, nisi materialem, ut dictum est.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod elementa sunt incorruptibilia secundum totum, partibus generatis et corruptis, quantum motus cœli durat; sed motu cœli cessante, erit in eis alia incorruptionis causa; quia scilicet non possunt corrumpi nisi ab extrinseco; corruptivum autem extrinsecum, deficiente motu cœli, cessabit.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod motus cœli est ut vita quedam omnibus rebus naturalibus secundum statum mutationis, qui in consummatione mundi tolletur.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod licet educio formarum de potentia in actum dependeat ex motu cœli; tamen eorum conservatio dependet a principiis altioribus, ut dictum est.

AD DECIMUMNONUM dicendum, quod sol est causa caliditatis per motum, ut Philosophus dicit (lib. II de Cœlo, com. LVI et LVII); unde cessante motu tollitur corruptionis causa in elementis, quæ est per superæccedentiam caloris.

ARTICULUS VIII. — *Utrum cessante motu cœli, remaneat actio et passio in elementis.*

Octavo quæritur, utrum cessante motu cœli, remaneat actio et passio in elementis. Et videtur quod sic. Potentiæ enim naturales sunt determinatæ ad unum; unde virtus ignis, cum sit naturalis potentia, se habet tantum ad calefaciendum, non autem ad non calefaciendum. Sed in illa mundi consummatione remanebit virtus ignis et aliorum elementorum, ut prius dictum est, art. præc. Ergo impossibile est quin ignis et alia elementa agent.

2. Præterea, sicut dicit Philosophus (in I de Generat., com. XLVIII et XLIX), ad hoc quod fiat mutua actio et passio, requiritur quod agens et patiens sint similia secundum materiam, et dissimilia secundum formam. Hoc autem erit in elementis cessante motu cœli; quia eorum substantiæ manebunt, principiis essentialibus non mutatis. Ergo erit actio et passio in elementis, motu cœli cessante.

3. Præterea, causa actionis et passionis in elementis est ex hoc quod in materia elementi semper est appetitus ad aliam formam, licet materia per unam formam sit perfecta. Sed iste appetitus in materia remanebit, etiam motu cœli cessante; non enim una forma elementi poterit totam potentiam materiæ implere. Ergo in illa mundi consummatione remanebit actio et passio in elementis.

4. Præterea, illud quod est de perfectione elementi non auferitur ei. Hoc autem est de perfectione uniuscujusque entis, quod agat sibi simile; diffusio enim ipsius esse derivatur a primo bono in omnia entia. Ergo videtur quod elementa in illa consummatione agent sibi simile; et sic erit in eis actio et passio.

5. Præterea, sicut proprium est ignis esse calidum, ita etiam proprium ejus est calefacere; sicut enim calor derivatur a principiis essentialibus ignis, ita calefactio derivatur a calore. Si ergo in illa rerum consummatione ignis et ejus calor remanebit, videtur quod etiam calefactio remanebit.

6. Præterea, omnia corpora naturalia se tangentia aliquo modo se alterant, ut patet in I de Generat. (com. LIII). Sed elementa in illo statu mundi se tangent. Ergo se invicem alterant; et ita erit ibi actio et passio.

7. Præterea, in illa mundi consummatione erit *lux luna sicut lux solis, et lux solis septempliciter* (Isa., xxx, 26). Sed modo sol et luna sua luce illuminant corpora inferiora. Ergo

multo fortius tunc illuminabunt; et ita remanebit aliqua actio et passio in istis inferioribus; nam medium illuminatum illuminabit ultimum.

8. Præterea, sancti videbunt visu corporeo res hujus mundi. Sed visio non potest esse sine actione et passione, quia visus patitur a visibili. Ergo erit actio et passio etiam motu cœli cessante.

Sed contra, remota causa removetur effectus. Sed motus cœli est causa actionis et passionis in istis inferioribus, secundum doctrinam Philosophi (I Meteor. non procul a princ., et II de Cœlo, com. LVI). Ergo remoto motu cœli removebitur actio et passio in istis inferioribus.

Præterea, actio et passio in rebus corporalibus sine motu esse non potest. Remoto autem primo motu, qui est motus cœli, ut probatur in VIII Phys. (com. LXXV et seq.), oportet posteriores motus cessare. Remoto ergo motu cœli non erit actio et passio in istis inferioribus.

Respondeo dicendum, quod, sicut habetur in libro de Causis, quando causa prima retrahit actionem suam a causato, oportet etiam quod causa secunda retrahat actionem suam ab eodem, eo quod causa secunda habet hoc ipsum quod agit, per actionem causæ primæ, in cuius virtute agit. Cum autem omne agens agat secundum quod est in actu, oportet secundum hoc accipere ordinem causarum agentium, secundum quod est ordo earum in actualitate. Corpora autem inferiora minus habent de actualitate quam corpora cœlestia; nam in corporibus inferioribus non est tota potentialitas completa per actum, eo quod materia substans uni formæ remanet in potentia ad formam aliam; quod non est in corporibus cœlestibus; nam materia corporis cœlestis non est in potentia ad aliam formam; unde sua potentialitas tota est terminata per formam quam habet. Substantiæ vero separatæ sunt perfectiores in actualitate quam etiam corpora cœlestia; quia non sunt compositæ ex materia et forma; sed sunt formæ quædam subsistentes, quæ tamen deficient ab actualitate Dei, qui est suum esse, quod de aliis substantiis separatis non contingit; sicut etiam videmus quod elementa etiam se superant invicem secundum gradum actualitatis, eo quod aqua habet plus de specie quam terra, aer quam aqua, et ignis quam aer; ita etiam est in corporibus cœlestibus, et in substantiis separatis. Elementa ergo agunt in virtute corporum cœlestium, et corpora cœlestia agunt in virtute substantiarum separatarum; unde cessante actione substantiæ separatæ, oportet quod cesset actio corporis cœlestis; et ea cessante, oportet quod cesset actio corporis elementaris. Sed sciendum, quod corpus habet duplicem actionem; unam quidem secundum proprietatem corporis, ut scilicet agat per motum (hoc enim proprium est corporis, ut motum moveat et agat); aliam autem actionem

habet, secundum quod attingit ad ordinem substantiarum separatarum, et participat aliquid de modo ipsarum; sicut naturæ inferiores conueverunt aliquid participare de proprietate naturæ superioris, ut apparet in quibusdam animalibus, quæ participat aliquam similitudinem prudentiæ, quæ propria est hominum. Hæc autem est actio corporis, quæ non est ad transmutationem materiæ, sed ad quamdam diffusionem similitudinis formæ in medio secundum similitudinem spiritualis intentionis quæ recipitur de re in sensu vel intellectu; et hoc modo sol illuminat aërem, et color speciem suam multiplicat in medio. Uterque autem modus actionis in istis inferioribus causatur ex corporibus cœlestibus. Nam et ignis suo calore transmutat materiam, ex virtute corporis cœlestis; et corpora visibilia multiplicat suas species in medio virtute luminis, cujus fons est in cœlesti corpore. Unde si actio utraque corporis cœlestis cessaret, nulla actio in istis inferioribus remaneret. Sed cessante motu cœli, cessabit prima actio, sed non secunda; et ideo cessante motu cœli, erit quidem actio in istis inferioribus illuminationis et immutationis mediæ a sensibilibus; non autem erit actio per quam transmutatur materia, quam sequitur generatio et corruptio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod virtus ignis semper est determinata ad calefaciendum, præsuppositis tamen causis prioribus quæ ad actionem ignis requiruntur.

AD SECUNDUM dicendum, quod similitudo secundum materiam et contrarietates formæ non sufficit in istis inferioribus ad passionem et actionem, nisi motu cœli præsupposito, in cuius virtute agunt omnes inferiores activæ potentie.

AD TERTIUM dicendum, quod materia non sufficit ad actionem, nisi principium activum ponatur. Unde appetitus materiæ non sufficienter probat actionem in elementis, motu cœli subtracto, a quo est primum principium actionis.

AD QUARTUM dicendum, quod inferiora nunquam attingunt ad gradum perfectionis superiorum. Hoc autem est de ratione perfectionis supremi agentis, quod sua perfectio sibi sufficiat ad agendum alio agente remoto; unde hoc inferioribus agentibus attribui non potest.

AD QUINTUM dicendum, quod ignis est proprium calefacere, supposito quod habeat aliquam actionem: sed ejus actio dependet ab alio, ut dictum est.

Et similiter AD SEXTUM dicendum, quod tactus non sufficit in elementis ad agendum, nisi motu cœli supposito.

Alia duo concedimus; nam procedunt de actionibus quibus materia non transmutatur, sed species quodammodo multiplicatur per modum intentionis spiritualis.

ARTICULUS IX. — *Utrum plantæ et bruta animalia et corpora mineralia remaneant post finem mundi.*

Nono queritur, utrum plantæ et animalia bruta et corpora mineralia remaneant post finem mundi. Et videtur quod sic. Habetur enim Eccle., iii, 14: *Didici quod omnia opera Dei perseverent in æternum.* Sed corpora mineralia, plantæ et bruta sunt opera Dei. Ergo in æternum manebunt.

2. Sed dicebat, quod hoc intelligitur de istis operibus Dei quæ aliquo modo habent ordinem ad incorruptionem; sicut elementa, quæ sunt incorruptibilia secundum totum, licet secundum partes corrumpantur. — Sed contra, sicut elementa sunt incorruptibilia secundum totum, licet secundum partem corrumpantur, ita prædictæ res sunt incorruptibiles secundum speciem, licet secundum individua corrumpantur. Ergo videtur quod prædictæ etiam res in æternum remaneant.

3. Præterea, impossibile est quod intentio naturæ frustratur, cum naturæ intentio sit ex hoc quod natura a Deo in finem dirigitur. Sed natura intendit per generationem et corruptionem perpetuitatem speciei servare. Ergo nisi prædicta secundum speciem conserventur, frustrabitur naturæ intentio; quod est impossibile, ut dictum est.

4. Præterea, decor universi pertinebit ad gloriam beatorum; unde dicitur a sanctis, quod in majorem beatorum gloriam elementa mundi in statum meliorem reformabuntur. Sed plantæ, mineralia et bruta animalia pertinent ad decorem universi. Ergo non subtrahentur in illa ultima consummatione beatorum.

5. Præterea, Rom., i, 20, dicitur, quod *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*; inter quæ etiam facta, plantæ et animalia numerari possunt. Sed in illo statu perfectæ beatitudinis necessarium est homini invisibilia Dei cognoscere. Ergo indecens erit quod prædicta Dei opera de medio subtrahantur.

6. Præterea, Apoc., ult., ii, dicitur: *Ecce utraque parte fluminis lignum afferens fructus duodecim.* Ergo cum ibi loquatur de ultima consummatione beatitudinis sanctorum, videtur quod in illo statu plantæ remaneant.

7. Præterea, ab esse divino omnibus entibus inest desiderium perpetuitatis, in quantum assimilantur primo enti, quod est perpetuum. Quod autem inest rebus ex similitudine divini esse, non auferetur ab eis in ultima consummatione. Ergo remanebunt plantæ et animalia perpetua, saltem secundum speciem.

8. Præterea, in ultimo statu consummationis rerum non auferetur a rebus id quod ad rerum perfectionem pertinet. Sed opus ornatus est consummatio quedam creationis. Cum ergo animalia ad opus ornatus pertineant, videtur quod non desinant esse in illo mundi ultimo statu.

9. Præterea, sicut elementa servierunt homini in statu viæ, ita et animalia et plantæ. Sed elementa remanebunt. Ergo et animalia et plantæ; et sic non videtur quod cessent.

10. Præterea, quanto aliquid magis participat de proprietate primi perpetui, quod est Deus, tanto magis videtur esse perpetuum. Sed animalia et plantæ plus participant de proprietatibus Dei quam elementa; quia elementa sunt tantum existentia, plantæ autem etiam vivunt, animalia vero etiam super hæc cognoscunt. Ergo magis debent in perpetuum remanere animalia et plantæ quam elementa.

11. Præterea, effectus divinæ sapientiæ est, ut Dionysius dicit (vii cap. de div. Nom.), quod supremum inferioris naturæ conjugatur infimo naturæ superioris. Hoc autem non erit si animalia et plantæ desinant esse; quia elementa in nullo attingunt ad perfectionem humanam, ad quam attingunt quodammodo quædam animalia; ad animalia vero appropinquant plantæ; ad plantas vero corpora mineralia, quæ immediate post elementa sequuntur. Ergo in illo mundi fine, cum non debeat illud amoveri quod pertinet ad ostensionem divinæ sapientiæ, videtur quod animalia et plantæ cessare non debeant.

12. Præterea, si in creatione mundi animalia et plantæ non fuissent productæ, non fuisset mundus perfectus. Sed major erit perfectio mundi ultima quam prima. Ergo videtur quod omnino animalia et plantæ remaneant.

13. Præterea, quædam corpora mineralia et quædam animalia bruta in poenam damnatorum deputantur, sicut in Psalm. x, 7: *Ignis, sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum*; et Isa., ult., 24: *Vermis eorum non morietur et ignis non extinguetur*. Poenæ autem damnatorum erunt perpetuæ. Ergo videtur quod animalia et corpora mineralia in æternum remaneant.

14. Præterea, in ipsis elementis sunt rationes seminales corporum mixtorum et animalium et plantarum, ut Augustinus dicit (in III de Trin., cap. viii et ix). Hæ autem rationes frustra essent, nisi prædicta ex eis orirentur. Cum ergo in illa mundi consummatione elementa remaneant, et per consequens rationes seminales in eis, nec aliquid in operibus Dei sit frustra, videtur quod animalia et plantæ in illa mundi novitate remaneant.

15. Præterea, ultima mundi purgatio erit per actionem ignis. Sed quædam mineralia sunt ita fortis compositionis, quod nec ab igne consumantur, sicut patet de auro. Ergo videtur quod ad minus illa post illum ignem remaneant.

16. Præterea, universale esse semper. Sed universale non est nisi in singularibus. Ergo videtur quod eujuslibet universalis singularia semper erunt; ergo et bruta animalia et plantæ et corpora mineralia semper erunt.

Sed contra est quod Origenes dicit: *Non est opinandum ve-*

nire ad finem illum animalia vel pecora vel bestias terre, sed nec ligna nec lapides.

Præterea, animalia et plantæ ad vitam animalem hominis ordinantur; unde dicitur Genes., ix, 3: *Quasi olera viventia dedit vobis omnem carnem*. Sed vita animalis hominis cessabit. Ergo et animalia et plantæ cessabunt.

Respondeo dicendum, quod in illa mundi innovatione nullum corpus mixtum remanebit præter corpus humanum. Ad hujus autem rationem sumendam procedendum est ordine quem docet Philosophus (II Phys., com. LXXXVIII et seq.), ut scilicet prius consideretur causa finalis, et postmodum principia materialia et formalia et causæ moventes. Finis autem mineralium corporum et plantarum et animalium duplex potest considerari. Primus quidem completio universi, ad quam omnes partes universi ordinantur sicut in finem; ad quem quidem finem res prædictæ non ordinantur sicut per se et essentialiter de perfectione universi existentes; cum nihil in eis existat quod non inveniatur in principalibus partibus mundi (quæ sunt corpora coelestia et elementa) sicut in principis activis et materialibus. Unde res prædictæ sunt quidam particulares effectus causarum universalium, quæ sunt essentialiter partes universi; et ideo de perfectione sunt universi secundum hoc tantum quod a suis causis progrediuntur; quod quidem fit per motum; unde pertinent ad perfectionem universi sub motu existentis, non autem ad perfectionem universi simpliciter. Et ideo cessante mutabilitate universi, oportet quod prædicta cessent. Alius autem finis est homo; quia, ut Philosophus in sua Politicâ (cap. v, a med.), dicit, ea quæ sunt imperfecta in natura, ordinantur ad perfectam sicut ad finem; unde, sicut ibidem dicit, cum animalia habeant vitam imperfectam respectu vitæ humanæ, quæ simpliciter perfecta est, et plantæ respectu animalium; plantæ sunt propter animalia, preparatæ eis in cibum a natura; animalia vero propter hominem, necessaria ei ad cibum et ad alia auxilia. Ista autem necessitas est, vita animalis hominis durante; quæ quidem in illa rerum innovatione tolletur, quia corpus resurgit non animale, sed spirituale, ut dicitur I Corinth., xv; et ideo tunc etiam animalia et plantæ cessabunt; et ad hoc idem habent aptitudinem prædictarum rerum materia et forma. Cum enim sint ex contrariis composita, habent in seipsis principium activum corruptionis. Unde si a corruptione prohiberentur ab exteriori principio tantum hoc esset quodammodo violentum et non conveniens perpetuitati; quia quæ sunt violenta non possunt esse semper, ut patet per Philosophum in libris Cœli et mundi (lib. I, com. xv). Interius autem principium non habent quod possit a corruptione prohibere; quia eorum formæ sunt per naturam corruptibiles, utpote nec per se subsistentes, sed esse habentes a materia dependens; unde non possunt in perpetuum remanere eodem

numero, nec eadem specie, generatione et corruptione cessante. Hoc autem idem invenitur ex consideratione causæ moventis: esse enim plantarum et animalium quoddam vivere est, quod in rebus corporalibus sine motu non existit; unde animalia deficiunt cessante motu cordis, et plantæ cessante nutrimento. In his autem rebus non est aliquod motus principium non dependens a primo mobili: quia ipsæ animæ animalium et plantarum totaliter subjiciuntur impressionibus cælestium corporum; unde motu cæli cessante, non poterit in eis motus remanere, nec vita. Et sic patet quod in illa mundi innovatione res prædictæ non poterunt remanere.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod omnia opera Dei in æternum perseverant, vel secundum se, vel in suis causis: sic enim et animalia et plantæ remanebunt manentibus cælestibus corporibus et elementis.

AD SECUNDUM dicendum, quod perpetuitas quæ est secundum speciem et non secundum numerum, est per generationem: quæ, cessante motu cæli, non erit.

AD TERTIUM dicendum, quod intentio naturæ est ad perpetuitatem in specie conservandam durante motu cæli, per quem hujusmodi perpetuitas conservari potest.

AD QUARTUM dicendum, quod prædictæ res faciunt ad decorem universi secundum statum mutabilitatis in mundo et animæ vitæ in homine, et non aliter, ut dictum est.

AD QUINTUM dicendum, quod in illa beatitudine sancti non indigebunt invisibilia Dei per creaturas conspiciere, sicut in hoc statu, pro quo loquitur Apostolus; sed tunc invisibilia Dei per seipsa videbunt.

AD SEXTUM dicendum, quod lignum vitæ accipitur ibi metaphorice pro Christo, vel pro sapientia, de qua Proverb., III, 18: *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam.*

AD SEPTIMUM dicendum, quod desiderium perpetuitatis est in rebus creatis ex assimilatione ad Deum; unicuique tamen secundum suum modum.

AD OCTAVUM dicendum, quod opus creationis per ornatum animalium et plantarum consummatur quantum ad primam mundi consummationem, quæ attenditur secundum statum mutabilitatis mundi, in ordine ad complendum numerum electorum; non autem ad consummationem mundi simpliciter: ut dictum est.

AD NONUM dicendum, quod elementa non dicuntur remunerari secundum se, quia nec secundum se aliquid merentur; sed dicuntur remunerari in quantum homines in eis remunerantur, prout scilicet eorum claritas in eis remunerantur, prout scilicet eorum claritas in eis remunerantur. Animalibus autem et plantis homines non indigebunt, sicut elementis, quæ erunt locus quasi gloriæ ipsorum; et ideo non est simile.

AD DECIMUM dicendum, quod licet quantum ad vitam et cognitionem, plantæ et animalia sint meliora quam elementa; tamen quantum ad simplicitatem, quæ facit ad incorruptioem, sunt elementa Deo similia.

AD UNDECIMUM dicendum, quod in ipso homine continuatio quædam naturarum apparebit; in quantum in eo congregatur et natura corporis mixti et natura vegetabilium et animalium.

AD DUODECIMUM dicendum, quod alia fuit perfectio mundi creati et mundi consummati, ut supra dictum est; et ideo non oportet ut sit de secunda perfectione quod fuit de prima.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod vermis ille qui ad penam impiorum deputatur, non est intelligendus corporaliter, sed spiritualiter; ut per vermem stimulus suæ conscientie intelligatur, ut Augustinus (in XX de Civit. Dei) dicit; et secundum eundem modum possunt exponi si qua similia inveniantur.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod rationes seminales quæ sunt in elementis, ad effectum producendum non sufficient nisi motu cæli coadiuvante; et ideo motu cæli cessante non sequitur quod oporteat animalia vel plantas esse; nec tamen sequitur quod rationes seminales sint frustra, quia sunt de perfectione ipsorum elementorum.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod licet aliqua sint quæ ad horam ab igne non consumuntur, nihil tamen est quod finaliter ab igne non consumatur, si diu in igne remaneat, ut Galeus dicit; et tamen ille ignis conflagrationis mundi erit multo violentior quam iste ignis quo utimur. Nec iterum ex sola ignis actione corpora mixta in illo igne destruentur, sed etiam ex cessatione motus cæli.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod universale tripliciter considerari potest; et secundum quemlibet modum considerationis aliquo modo verum est quod universale est semper. Potest enim uno modo considerari natura universalis secundum quod abstrahit a quolibet esse; et sic verum est quod universale est semper, magis per remotionem causæ determinantis ad aliquod tempus, quam per positionem causæ perpetuitatis; de ratione enim naturæ universalis non est quod sit magis hoc tempore quam illo; per quem etiam modum materia prima dicitur esse una. Alio modo potest considerari secundum esse quod habet in singularibus; et sic verum est quod est semper, quia est quocumque est suum singulare; sicut etiam dicitur esse ubique, quia est ubicumque est suum singulare, cum tamen multa loca sint ubi sua singularia non sunt; unde nec ibi est universale. Tertio modo potest considerari secundum esse quod habet in intellectu; et sic etiam verum est quod universale est semper, præcipue in intellectu divino.

ARTICULUS X. — *Utrum corpora humana maneat motu cœli cessante.* (I part., quæst. LXXVII, per totam.)

Decimo quæritur, utrum corpora humana remaneant motu cœli cessante. Et videtur quod non. Quia dicitur I Corinth., xv. 50: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt.* Sed corpus hominis est ex carne et sanguine. Ergo in illo rerum fine humana corpora non remanebunt.

2. Præterea, omnis mixtio elementorum ex motu cœli causatur, cum ad mixtionem alteratio requiratur. Sed corpus humanum est corpus mixtum ex elementis. Ergo motu cœli cessante remanere non potest.

3. Præterea, necessitas quæ est ex materia, est necessitas absoluta, ut patet in II Phys. (com. LXXXVII et LXXXVIII). Sed in corpore composito ex contrariis est necessitas ad corruptionem ex ipsa materia. Ergo impossibile est quin talia corpora corrumpantur; et ita impossibile est quod remaneant post statum generationis et corruptionis. Corpora autem humana sunt huiusmodi. Ergo impossibile est quod in illo rerum fine remaneant.

4. Præterea, homo cum brutis convenit in hoc quod habet corpus sensibile. Sed corpora sensibilia brutorum non remanebunt in illo mundi fine. Ergo nec corpora humana.

5. Præterea, finis hominis est perfecta assimilatio ad Deum. Sed Deo, qui incorporeus est, magis assimilatur anima a corpore absoluta, quam corpori unita. Ergo in illo statu finalis beatitudinis, animæ absque corporibus erunt.

6. Præterea, ad perfectam hominis beatitudinem requiritur perfecta operatio intellectus. Sed operatio animæ intellectivæ a corpore absolutæ est perfectior quam animæ corpori unitæ; quia, ut dicitur in lib. de Causis, omnis virtus unita plus est infinita quam multiplicata. Formæ autem separatæ in se unitæ sunt; materiæ vero conjunctæ, quodammodo ad plura diffunduntur. Ergo in illa perfecta beatitudine animæ non erunt corpori unitæ.

7. Præterea, elementa quæ sunt in mixto, appetunt naturali appetitu propria *ubi*. Appetitus autem naturalis non potest esse vanus; unde quod est contra naturam, non potest esse perpetuum. Non potest ergo esse quin elementa in corpore mixto existentia quandoque ad sua loca tendant, et sic corpus mixtum corrumpatur; ergo post corruptionis statum non remanebunt humana corpora, quæ sunt mixta.

8. Præterea, omnis motus naturalis cuiuscumque corporis a motu cœli dependet. Sed motus cordis, sine quo non potest esse humani corporis vita, est motus naturalis. Ergo cessante motu cœli remanere non poterit, et per consequens nec humani corporis vita.

9. Præterea, membra humani corporis, pro majori parte sunt ordinata ad usus competentes vitæ animalis, sicut patet de venis et stomacho et huiusmodi, quæ ordinantur ad nutrimentum. Animalis autem vita in homine non remanebit in illa beatitudine. Ergo nec membra corporis (alias enim frustra essent); et sic nec corpus humanum remanebit.

Sed contra est quod dicitur I ad Corinth., xv. 53: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.* Hoc autem corruptibile, corpus est. Ergo corpus remanebit incorruptione indutum.

Præterea, Philip., iii, 21, dicitur: *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.* Sed Christus corpus quod semel in resurrectione resumpsit, nunquam deposuit nec deponet; Rom., vi, 9: *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur.* Ergo et sancti in perpetuum vivent cum corporibus cum quibus resurgent; et sic humana corpora post finem mundi manebunt.

Respondeo dicendum, quod, sicut Augustinus dicit (XXII de Civ. Dei, cap. xxvi), Porphyrius ponebat, ad perfectam beatitudinem humanæ animæ, omne corpus fugiendum esse; et sic, secundum eum, anima in perfecta beatitudine existens, corpori unita esse non potest. Quam opinionem tangit Origenes in suo Periarchon, dicens, quosdam opinatos fuisse, sanctos corpora in resurrectione resumpta quandoque deposituros, ut sic ad Dei similitudinem in perfecta beatitudine vivant. Sed hæc positio præter hoc quod est fidei contraria, ut ex auctoritatibus inductis et pluribus aliis patere potest, etiam a ratione discordat. Non enim perfectio beatitudinis esse poterit ubi deest naturæ perfectio. Cum autem animæ et corporis naturalis sit unio, et substantialis, non accidentalis, non potest esse quod natura animæ sit perfecta, nisi sit corpori conjuncta; et ideo anima separata a corpore, non potest ultimam perfectionem beatitudinis obtinere. Propter quod etiam dicit Augustinus in fine super Genes. ad litt. (lib. XII, cap. xxv), quod animæ sanctorum ante resurrectionem non ita perfecte fruuntur divina visione sicut postea; unde in ultima perfectione beatitudinis oportebit corpora humana esse animabus unita. Positio autem præmissa procedit secundum opinionem illorum qui dicunt, animam accidentaliter uniri corpori, sicut nautam navi, aut hominem indumento. Unde et Plato dixit, quod homo est anima corpore induta, ut Gregorius Nyssenus narrat (in lib. de Anima, cap. x, a med.). Sed hoc stare non potest; quia sic homo non esset ens per se, sed per accidens; nec esset in genere substantiæ, sed in genere accidentis, sicut hoc quod dico vestitum, et calcatum. Patet etiam quod rationes supra inductæ de corporibus mixtis, non habent locum in homine; nam homo ordinatur ad perfectionem universi ut essentialis pars ipsius, cum in homine sit

aliquid quod non continetur virtute nec in elementis nec in cœlestibus corporibus, scilicet anima rationalis. Corpus etiam hominis ordinatur ad hominem, non secundum animalem vitam tantum, sed ad perfectionem naturæ ipsius. Et quamvis corpus hominis sit ex contrariis compositum, inerit tamen principium incorruptibile, quod poterit præservare a corruptione absque violentia, cum sit intrinsicum. Et hoc poterit esse sufficiens principium motus, motu cœli cessante, cum a motu cœli non dependeat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod per carnem et sanguinem intelligitur corruptio carnis et sanguinis; unde in eadem auctoritate subditur: *Neque corruptio incorruptelam possidet.*

AD SECUNDUM dicendum, quod motus est causa mixtionis secundum fieri; sed conservatio ejus est per formam substantialem, et ulterius per principia cœlo altiora, ut in superioribus questionibus patet.

AD TERTIUM dicendum, quod anima rationalis ex perfecta unione ad Deum, omnino super materiam victoriam habebit; et sic licet materia sibi relicta corruptibilis sit, tamen ex virtute animæ incorruptionem sortietur.

AD QUARTUM dicendum, quod sensibilitas in homine est a principio incorruptibili, scilicet ab anima rationali; in brutis autem est a principio corruptibili; et ideo corpus sensibile hominis in perpetuum potest remanere, non autem corpus sensibile bruti.

AD QUINTUM dicendum, quod anima corpori unita plus assimilatur Deo quam a corpore separata, quia perfectius habet suam naturam. Intantum enim unumquodque Deo simile est, in quantum perfectum est; licet non sit unius modi perfectio Dei et perfectio creaturæ.

AD SEXIMUM dicendum, quod anima corpori unita non multiplicatur per modum formarum materialium quæ sunt divisibiles divisione subjecti; sed in se remanet simplex et una; unde ejus operatio non impeditur ex corporis unione, quando corpus omnino erit subjectum animæ; nunc autem impeditur ex corporis unione, propter hoc quod anima non perfecte dominatur in corpus.

AD SEPTIMUM dicendum, quod appetitus naturalis elementorum tendendi in propria loca, per dominium animæ in corpus retinebitur, ne dissolutio elementorum fiat; quia elementa perfectius esse habebunt in corpore hominis quam in suis locis habent.

AD OCTAVUM dicendum, quod motus cordis in homine causabitur ex natura animæ rationalis; quæ a motu cœli non dependet; et ideo motus ille non cessabit, motu cœli cessante.

AD NONUM dicendum, quod omnia membra corporis rema-

nebunt, non propter usum animalis vitæ, sed propter perfectionem naturæ hominis.

QUESTIO VI

DE MIRACULIS

(*Et habet decem articulos.*)

Primo enim queritur, utrum Deus possit in rebus creatis aliquid operari præter causas naturales, vel contra naturam, vel contra cursum naturæ; 2° utrum omnia quæ Deus facit contra naturam vel contra cursum naturæ, possint dici miracula; 3° utrum creaturæ spirituales sua naturali virtute possint miracula facere; 4° utrum boni Angeli et homines per aliquod donum gratiæ miracula facere possint; 5° utrum dæmones cooperentur ad miracula faciendâ; 6° utrum dæmones vel Angeli habeant corpora sibi naturaliter unita; 7° utrum Angeli vel dæmones possint corpora assumere; 8° utrum Angelus vel dæmon, vel corpus assumptum possit operationes viventis corporis exercere; 9° utrum operatio miraculi sit attribuenda fidei; 10° utrum dæmones cogantur aliquibus sensibilibus et corporalibus rebus, factis aut verbis ad miracula faciendâ, quæ per magicas artes fieri videntur.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum Deus possit in rebus creatis aliquid operari præter causas naturales, vel contra cursum naturæ.*

Questio est de miraculis; et primo queritur, utrum Deus possit in rebus creatis aliquid operari præter causas naturales, vel contra naturam, vel contra cursum naturæ. Et videtur quod non: quia in Glossa Rom., XI (ordinaria, ibi: *Contra naturam insertus es*), dicitur: *Deus omnium naturarum conditor, nihil contra naturam facit.*

2. Præterea, alia Glossa dicit ibidem: *Contra legem naturæ tam Deus facere non potest quam contra seipsum.* Contra seipsum autem nullo modo facere potest: quia *seipsum negare non potest*, ut dicitur II Tim., XIII. Ergo nec contra naturæ ordinem, qui est lex naturæ, Deus facere potest.

3. Præterea, sicut ordo humanæ justitiæ derivatur a divina justitia, ita ordo naturæ derivatur a divina sapientia; ipsa enim est quæ disponit omnia suaviter, ut dicitur Sap., VII. Sed contra ordinem humanæ justitiæ Deus facere non potest; sic enim esset causa peccati, quod solum ordini justitiæ repugnat. Cum ergo non minor sit Dei sapientia quam ejus justitia, videtur quod nec contra ordinem naturæ facere possit.